

Németország

A földrajzilag Közép-Európa legnyugatibb tagjaként számon tartott Németország (hivatalos nevén Német Szövetségi Köztársaság) területe 357.050 km². Észak-nyugaton az Északi-tengerrel határos, amely egyben kijáratot is képez az Atlanti-óceán irányába, észak-keleten a Keleti-tenger mossa partjait, délen pedig az Alpok láncai alkotják természetes határait. A kontinensen kilenc országgal határos, közülük az Ausztriával és Csehországgal közös határszakaszok hossza meghaladja a 800 km-t. 82 millió lakosával Oroszország után Európa legnépesebb állama. Politikai rendszerét tekintve föderális parlamenti demokrácia, alaptörvénye szerint demokratikus, szociális szövetségi- és jogállam. Az ország a G8 tagjaként az Európai Unió vezető gazdasági nagyhatalma, a világgazdaságban játszott szerepe pedig az USA-hoz és Japánhoz mérhető. A Német Szövetségi Köztársaság az európai politika egyik meghatározó és befolyásos alakítója.

1.1 Természeti viszonyok

Az ország északról déli irányban fokozatosan emelkedik, változatos domborzati viszonyokkal jellemezhető felszíne három nagytájra tagolható. Északon a jégkorszaki jégtakaró által erózióval letarolt Germán-alföld terület jelentős glaciális formakincsrel (morénák, végmorénák domborzatai, széles s folyamvölgyek). A síkságot az északi partvidéken víznyelések, tölgyesek, délen homokhátságok és löszvidékek teszik változatosabbá, észak-keleten pedig a Mecklenburgi-tóhátság tavai jelzik az egykori jégtakaró nyomait. Az ország középső részét a Variszkuszi-hegységrendszerhez tartozó Német-középhegység tagjai foglalják el. Északabbra az idősebb, a földtörténeti ókorban képződött, metamorf és mélységi magmás kőzetekből álló kristályos rögzítések húzódnak (pl. a Schwarzwald, ahol egyben a középhegységi terület legmagasabb pontja is fekszik – Feldberg, 1493 m). Megemlíthetjük, hogy ehhez a csoporthoz tartozik a Ruhr-vidék karbon időségi feketeszenéje is. A dél-német területek fiatalabb középhegységi formációi középkori eredetűek, többnyire triász homokból (Pfalz, Thüringia, Bajorország egyes részei és Szászország), illetve jura mészből állnak (Sváb-Frank-lépcsővidék). A középhegységi terület délen folyamatosan emelkedik, és megy át az Alpok láncába, amelyek közül csak néhány érinti az országot (Allgäuer, Bajor és Berchtesgadener Alpok). Természetesen itt található Németország legmagasabb csúcsa is, a Zugspitze (2962 m). Mivel az ország teljes területe az Eurázsiai kőzetlemezen fekszik, a földrengések és a vulkanizmus nem jellemzők, bár vulkanikus formák nyomokban előfordulnak (Vogelsberg).

Németország az óceáni és a kontinentális klímaterületek között fekszik, átmenetet képezve Nyugat- és Kelet-Európa klimatikus viszonyai között. A Golf-áramlás befolyásoló hatásának köszönhetően éghajlata – fekvéséhez viszonyítva – szokatlanul enyhe: nem jellemzők sem a hosszantartó aszályok, sem a hullámok, sem a kemény fagyok. Az időjárás szélsőségeinek köszönhetően azonban évről évre egyre nagyobb problémát jelentenek a visszatérő áradások, amelyek különösen annak fényében jelenthetnek kihívást, hogy az országot jelentős folyók szelik keresztül (Duna, Rajna, Elba, Odera, Weser).

Az ország talaj- és növénytakaróját, valamint állatvilágát az éghajlati, geológiai és domborzati viszonyok együttesen alakítják. Észak-Németországban a partközeli marsterületeken termékeny talajok jellemzőek, míg ettől délre a gesztvidéken soványabb talajokat, illetve a legelgazdálkodást folytató területeken gyenge minőségű podzolt találok találunk. A morénaterületeken helyenként futóhomok is előfordul. A morénavidék és a középhegységi régió közötti átmeneti zónában (bördék) löszön képződött barnatalajok az uralkodók, ezeket keleten gyakran termékeny, intenzív mezőgazdasági termelést lehetővé tevő feketetalajok váltják fel. A középhegységek erdőtalajai kevésbé alkalmasak a művelésre, a dél-német

tájakon csak a Rajna, Duna és Majna völgyében találunk termékeny talajokat. Növénytakarójában a lombos erdők a meghatározóak tölgyes és bükkös kevert erdekkel, míg a magasabban fekvő területeken tölve erdekkel találkozunk. A szonos állatvilágára a lombos erdekben előforduló fajok – első sorban nagyvadak (szarvas, őz, vaddisznó) – jellemzőek.

Történelmi fejlődés és politikai földrajzi helyzet

Németország mai területén az ember első letelepedésének nyomai közel 700.000 évesek, s körülbelül 500.000 évvel ezelőtt jöttek létre az első tartósan lakott települések. Az ország területéről jelentős korai leletek is származnak: a „neandervölgyi ember” a felfedezés helyéről kapta a nevét. Időszámításunk kezdete előtt a területet évszázadokon keresztül kelta és germán törzsek lakták, előbbiek délen, utóbbiak északon telepedtek le. A germánok folyamatos délre húzódásának köszönhetően Krisztus születése táján a két törzs között a Duna képezte a természetes határt. Az i.e. I. századtól az i.sz. V. századig a Rajnától nyugatra és a Dunától délre fekvő területek a Római Birodalom részét képezték (Germania Superior, Germania Inferior). A népvándorlások azonban elsodorták a római kultúrát, s a germánok tovább folytatták vándorlásukat dél felé. A mai Kelet-Németország csaknem lakatlan területére a VII. században szláv törzsek nyomultak be, s befolyásuk a későbbi középkorig jelentős maradt (Germanica Slavica). A szlávok betörésével egyidőben Nyugat- és Közép-Európa a Frank birodalom, a mai Észak-Németország pedig a szászok uralma alá került. A Frank Birodalmat Nagy Károly próbálta meg egységgé kovácsolni, s bár 800-ban Rómában császárrá koronáztatta magát, kísérlete kudarcba fulladt. A Verduni szerződésben három részre szakított ország keleti felén létrejött a Kelet-Frank Birodalom, amely a későbbi Német Birodalom csírája volt.

A Német Birodalom megalapítása I. Ottó nevéhez fűződik, aki 962-ben császárrá koronáztatta magát, s létrehozta a Német-római Birodalmat (Heiliges Römisches Reich, a 15. századtól Heiliges Römisches Reich Deutscher Nation). A birodalom kisebb és nagyobb, független államalakulatok laza szövetségeként működött, amelyben a hatalom a választófejedelmek kezében volt. A központosított állam hiányában ez az erős széttagoltság az országot gyakorlatilag a XIX. század elejéig jellemezte.

1806-ban Napóleon meghódította a Német-római Birodalmat, s Rajnai Szövetség néven jelentősen lefaragta a német államok számát. Napóleon bukása után az 1814-15. évi Bécsi Kongresszus 38 állam részvételével életre hívta a Német Szövetséget, s visszaállította a korábbi széttagoltságot. Elreléptést csak az erős porosz befolyás alatt álló Német Vámszövetség megalakítása hozott, amely fellendítette a kereskedelem és a gyáripar fejlődését. A sikertelen 1848-as márciusi forradalom után 1866-ban a Német Szövetség, s rajta keresztül Európa irányításáért háború tört ki Poroszország és Ausztria között, ami végső soron a Szövetség megszűnéséhez vezetett.

A második, immár egységes Német Birodalom 1871-ben jött létre a porosz-francia háború sikeres lezárása után. Az első kancellár, Otto von Bismarck idején – köszönhetően Elzász-Lotaringia bekebelezésének, a kibővült belső piacnak és a háború utáni francia kártérítésnek az ország fejlődése felgyorsult. Ugyanakkor a kancellár erős szakos fellépése a katolikus egyház és a szociáldemokrácia ellen a nacionalizmus és az antidemokratikus erőket előretörésének kedvezett. Németország 1884-ben hivatalosan is belépett a gyarmattartó birodalmak sorába, így szerepvállalása a világ felosztásában, majd II. Vilmos konfrontációs nagyhatalmi és világpolitikai törekvései fokozatosan a háború felé sodorták az országot.

1918-ban a német kapituláció nemcsak az I. világháború, hanem a Német Birodalom végét is jelentette, s a császár lemondásával Németország parlamentáris-demokratikus köztársasággá vált (Weimari Köztársaság). Az 1920-as években az országot súlyos politikai zavar és

gazdasági válság sújtotta, ami 1933-ban a világgazdasági válság és a munkanélküliség tet zésekor a hatalmat Hitler kezébe sodorta. A Német Nemzetiszocialista Munkapárt (NSDAP) vezet je immár kancellárként hozzáláthatott a totalitárius egypártrendszer kialakításához. Agresszív bel- és külpolitikájával, fajelméletével és világuralmi törekvéseivel fokozatosan rendelte alá az országot a világháborús el készületeknek. 1939. szeptember 1-én – Ausztria és Csehország bekebelezése után – Lengyelország megtámadásával kirobbantotta a II. világháborút, amelyben az 1945. május 8-i német kapitulációig mintegy 22 millió ember esett áldozatul, további 6 millió ember pedig a koncentrációs táborokban lelta halálát.

A világháborút lezáró potsdami konferencián az Odera és Neisse folyóktól keletre es területet Lengyelország, Kelet-Poroszország északi részét pedig a Szovjetunió kapta meg. A Német Birodalom központi területein a francia, angol és amerikai megszállási övezetben 1949. május 23-án létrejött a Német Szövetségi Köztársaság, a szovjet megszállási zónában pedig október 7-én a Német Demokratikus Köztársaság. Ezzel kezdetét vette a két Németország különutas fejl dése, amelyben az NSZK a kapitalista, az NDK pedig a szocialista társadalmi, politikai és gazdasági modellt követte. Az egyre er söd hidegháború eredményeként 1961-ben felhúzták a berlini falat, amely egészen a szocialista rendszer bukásáig szimbolizálta Európa nyugati és keleti felének szembenállását.

Történelmi jelent ség volt a pillanat, amikor a kommunizmus bukása után 1990. október 3-án megvalósult a két német állam újraegyesítése. A berlini falat lebontották, 1991-ben döntést hoztak a parlament átköltöztetésér l Berlinbe, s 1999 óta ismét az újraegyesített f városban ülésezik a parlament. Ezzel párhuzamosan megindult az újonnan csatlakozott keleti tartományok társadalmi és gazdasági felzárkóztatása az ország nyugati feléhez.

Németországot a II. világháború után olyan nagy formátumú politikusok irányították, mint az ötvenes években Konrad Adenauer, a hetvenes években a béke Nobel-díjjal is kitüntetett Willy Brandt, az 1982-t l tizenhat éven át kancellári posztot betölt Helmut Kohl, s 2006-ban az els n i kancellárnak történ megválasztásával történelmet írt Angela Merkel is.

Németország kétszint föderális parlamenti demokrácia, amelyet az Alaptörvény (Grundgesetz) fektet le. Létezik a szövetségi szint, amely az egységes német államot képviseli kifelé, illetve a tartományi szint. Mindkét szintnek megvannak a saját törvényhozó, igazságszolgáltató és végrehajtó szervei. A 614 f s Szövetségi Parlament és a tartományokat képvisel Tanács dönt a szövetségi törvényekr l és jogosult az Alaptörvény, valamint az Alkotmány kétharmados döntést igényel megváltoztatására. Az országos politikát a Szövetségi Kormány (Bundesregierung), illetve vezet je a kancellár (Bundeskanzler) irányítja, az államf i poszt (Bundespräsident) protokolláris jelleg . A tartományi szint közigazgatásilag 16 részben független, önálló parlamenttel rendelkező szövetségi tartományból áll (köztük Berlin, Bréma és Hamburg, mint tartományi jogú városok). A Tartományi Parlamentek a tartományi törvények meghozataláért felel sek, a végrehajtás pedig a tartományi kormányok, illetve az élükön álló miniszterelnökök (tartományi jogú városok esetében a polgármesterek) feladata.

A jelent sebb politikai, gazdasági és katonai szervezetek közül Németország alapító tagja volt az Európai Unió el djének, a Montánuniónak 1951-ben, 1955 óta tagja a NATO-nak, 1973-ban lépett be az ENSZ-be, s ugyancsak alapító tagja volt 1975-ben a legfejlettebb ipari államokat tömörít G8 szervezetnek.

Népesség és település

A XX. század elején Németország népessége 55 millió f volt, ami a következ száz évben másfélszeresére n tt, s 82 millió lakosával jelenleg Európa legnépesebb államai közé tartozik. A múlt század els felében a népességgyarapodás háttérében els sorban a fellendül gazdaságnak köszönhetően a magas természetes szaporodás állt, míg a II. világháborút

követően a kényszer kitelepítések következtében ugrásszerűen megnőtt bevándorlás vette át a fő szerepet. Az ország népességének 91 %-a német állampolgár, ebből körülbelül 7,3 millióra tehető a „migrációs háttérrel” rendelkező németek száma. Köztük nagyobb arányban vannak a volt Szovjetunióból (51 %) és Lengyelországból (34 %) áttelepült német nemzetiségű lakosok (Aussiedler, Spätaussiedler), számuk az ezredfordulón körülbelül 4 millió fő volt. Különösen sokan érkeztek az újraegyesítés után: a kilencvenes évek első felében a külföldről beköltöző Aussiedlerok száma meghaladta az évi 200.000 főt. Kisebbségi képviselnek ugyanakkor az országban született, vagy már régóta itt él, állampolgárságot kapott lakosok. A népesség 9 %-a (mintegy 7 millió fő) külföldi állampolgárságú. Legtöbbször a kevésbé integrálódott, nagyrészt saját közösségeikben élő török nemzetiségűek vannak – a vendégmunkások magas számának köszönhetően kb. 1,8 millió fő (nem hivatalos becslések szerint 2,8 millió fő) –, de jelentős számban vannak az egykori Jugoszlávia területéről érkezett háborús menekültek és vendégmunkások is (1 millió fő). A több mint 2 millió fő számláló lengyel diaszpóra ugyanakkor jól integrálódott a helyi népességbe. Az ismert nemzetiségek közül a cigányok (70.000 fő), a szorbok (60.000 fő), a dánok (40-50.000 fő) és a frízek (20.000 fő) érdemelnek említést.

Összességében a teljes népesség 17 %-a bevándorlási folyamatok eredményeképpen került az országba, ami rámutat a migráció jelentőségére a német népesség összetételének alakulásában. A migrációs folyamatok, egyúttal a népmozgalom az újraegyesítés előtt a két német államban eltérően alakultak. Az NDK népessége a megalakulásától kezdve csökkent, míg az NSZK kezdetben növekvő népességű ország volt. A kelet-német állam népességfogyásához hozzájárult az aktívkorú fiatalok (első sorban jól képzett férfiak) nyugatra vándorlása is, hiszen a berlini fal megépítéséig mintegy 2 millió ember hagyta el az országot. Az 1960-as évek mindkét ország népességfejlődésében törést eredményezett. A születésszabályozásnak köszönhetően a nyugati tartományokban az évtized közepétől, míg a keleti részen az évtized végétől megindult a születések számának jelentős csökkenése, aminek következtében Németország mai területére vonatkoztatva 1972-től negatív a természetes szaporodás. A hatvanas évektől kezdődően a vendégmunkások tömeges beáramlása is eltérően befolyásolta a két ország népességszámát, hiszen az NSZK-ban az elkövetkező évtizedekben több millióan érkeztek munkavállalási céllal külföldről, míg ez az NDK-ban kevésbé volt jellemző. Az újraegyesítés után látványos népességmozgás vette kezdetét az országon belül: a keleti tartományokból elköltözési hullám indult meg a nyugati tartományokba, illetve részben külföldre, ami máig jellemző maradt. Az ország vándorlási mérlege egyébként pozitív, 2004-ben +82.000 fő volt a vándorlási mérleg. Ennek kétharmada külföldi volt, Németország tehát továbbra is a külföldi bevándorlók kitüntetett célállomásaként szerepel. A bevándorlók számát tekintve a legpozitívabb mérleggel Alsó-Szászország (62.000 fő) és Berlin (10.000 fő) büszkélkedhet.

Az ezredforduló óta Németország népessége továbbra is csökken, mivel a pozitív vándorlási mérleg nem képes ellensúlyozni a negatív természetes szaporodást: 2004-ben az alacsony születési arányszám (8,6 ‰) és az ezt meghaladó halálozási arányszám (9,9 ‰) több, mint 100.000 fő negatívumot mutatott. További problémát jelent a népesség folyamatos öregedése: a 15 év alattiak arányát (14,4 %) jóval meghaladja a 65 évnél idősebbek aránya (18,6 %), illetve a várható élettartam a nőknél jelenleg 81 év, a férfiaknál pedig 76 év.

231 fő/km²-es népsűrűségével Európa sűrűbben lakott országai közé sorolható, bár ez az átlagérték jelentős regionális és tartományi különbségeket takar. A tartományi jogú városoktól eltekintve a legsűrűbben lakott Észak-Rajna-Veszfália népsűrűsége (530 fő/km²) hétszerese a legritkábban lakott Mecklenburg-El-pomeránia népsűrűségének (74 fő/km²). A nagyobb népsűrűségű tartományok közül még a Saar-vidék (411 fő/km²) és Baden-Württemberg (300 fő/km²), a ritkán lakottak közül Brandenburg (87 fő/km²) emelhető ki. A népesség első sorban az iparilag gyorsan fejlődő, szolgáltatásokban bővelkedő területekre

koncentrálódik: kiemelhetők ezek közül a Ruhr-vidék és a Rajna, a Majna, valamint a Neckar völgye.

Németország vallási térképét alapvetően a kereszténység Frank Birodalom idején megindult elterjedése, valamint a 16. században kezdődött reformáció alakította. A túlnyomórészt Nyugat- és Dél-Németországban található katolikus népesség aránya 31,7 %. Az evangélikusok aránya 31,3 %, elsősorban észak-nyugaton és Kelet-Németországban találkozhatunk képviselőikkel. Az iszlám vallás követőinek száma 3,3 millióra tehető (4 %), az ortodox vallásúké aránya nem éri el a 2 %-ot. A népesség 31 %-a egyik felekezethez sem tartozik, akik – történelmi okokból kifolyólag – túlnyomórészt az ország keleti tartományaiban élnek.

Az országban az aktív keresők száma 35,7 millió fő, ami a teljes népesség arányában 43 %-os foglalkoztatottságnak felel meg. A foglalkoztatottak gazdasági ágankénti megoszlását tekintve a szolgáltatási szektor aránya 66,9 %, az iparban és feldolgozó ágazatokban dolgozik 30,8 %, míg a mező-, erdő- és halgazdálkodás részesedése 2,3 % (2004). A fenti értékek természetesen nagy regionális és tartományi különbségeket takarnak. Míg Hamburgban és Berlinben a szolgáltató szektorban dolgozók aránya meghaladja a 80 %-ot, Baden-Württemberg, valamint Bajorország és Thüringia az iparban foglalkoztatottak magasabb arányával tűnik ki (39 % és 34,1 %), illetve Mecklenburg-El-pomerániában túllépi az országos átlagot a mezőgazdaság részesedése (5,6 %).

Az ezredforduló utáni első évtized egyik legnagyobb kihívása a munkanélküliség kezelése: 2004-ben a munkanélküliek aránya országos szinten 5,9 % volt. A munkanélküliek száma azonban azóta is tovább emelkedett, s 2006 év elején már meghaladta az 5 millió főt. A munkanélküliek körülbelül egyharmada az újonnan csatlakozott keleti tartományokban él, ami a lakónépesség számához viszonyítva a nyugati tartományokhoz képest közel kétszer akkora munkanélküliséget jelent (10 %).

Németország magasan urbanizált állam, a népesség 88 %-a, azaz közel 73 millió ember városokban – vagyis 2000 főnél népesebb településeken – él. A ritkán lakott hegyvidéki területek és falusi térségek között nagy kiterjedésű városi agglomerációk alakultak ki. Összesen 11 nagyvárosi régiót tartanak számon, közülük legnagyobb a közel 12 millió lakost tömörítő Rajna-Ruhr nagyvárosi régió, de jelentős népesség koncentrálódik a Rajna-Majna régióban (5,8 millió fő) és a fővárosi agglomerációban (4,3 millió fő). Az ország legnépesebb városai Berlin (3,4 millió fő), Hamburg (1,7 millió fő) és München (1,3 millió fő), emellett további tíz nagyvárosban haladja meg a népesség az 500.000 főt (pl. Köln, Frankfurt, Stuttgart, Dortmund, Essen). A 16 tartomány területe összesen 29 igazgatási körzetre, 439 járásra és járás nélküli városra tagolódik. A települések száma napjainkban 12.400 (2004), ami 1991 óta a keleti tartományokban lezajlott településreformnak köszönhetően jelentősen csökkent. A településkategóriák közül számarányukat tekintve kiemelhetők az 500 lakosnál alacsonyabb népességű aprófalvak (a településállomány 25 %-a), melyek különösen nagy arányú képviselőket Brandenburg tartományban (58 %). A népességszámot tekintve legtöbben a 20-50.000 lakosú közepes városokban laknak (összesen 14,4 millió fő).

Gazdaság

Németország a bruttó hazai termék értékét tekintve a világ harmadik legnagyobb gazdasága és ipari országa (2004). Az USA és Japán után 7 %-os részesedésével a világtermelésben is a harmadik helyen áll, s az Európai Unió legerősebb gazdaságaként egymaga az unió termelésének harmadát állítja elő. Többek között a világpiac meghatározó szereplője, s hazánknak is a legfontosabb gazdasági partnere. Németország gazdasága erősen exportorientált: a megtermelt termékek egyharmada exportra kerül. Az áruexport mindig is a német gazdasági növekedés egyik döntő eleme volt, nem véletlen, hogy a világgazdaság

vezet áruexportra. Gazdasági életét a termelés és a t ke nagyfokú koncentrációja jellemzi, amelyben meghatározó szerepet játszanak a multinacionális nagyvállalatok. Az egy f re jutó GDP értéke alapján az Európai Unióban a 11. helyen áll, a világbank által használt jóléti index alapján pedig a világ ötödik leggazdagabb országa. Németország gazdaságát gyakran szociális piacgazdaságként jellemzik, mivel az állam a szociális szolgáltatások széles kínálatát nyújtja állampolgárai részére.

Az ország nyugati és keleti részének gazdasági fejlettségében nagy eltéréseket tapasztalhatunk. A nyugati tartományok már a háború el tt is jelent s ipari potenciállal rendelkeztek, s innen került ki a termelés kétharmada. Az ország nyugati részének II. világháború utáni látványos fejlődéséhez a külföldi segélyek (Marshall-terv), a kedvez munkaer helyzet, az ipar kedvez szerkezeti változásai, a fegyverkezési kiadások alacsony szintje, valamint a képzett munkaer jelenléte is hozzájárultak. Ugyanekkor az NDK-ban a szocialista tervgazdálkodás gazdaságszerkezeti aránytalanságokhoz vezetett, s annak ellenére, hogy az ország ipari teljesítménye és színvonala a keleti országokét meghaladta, nyugati szomszédjától a rendszerváltozásig tartó négy évtizedben jelent sen lemaradt. A kelet-német tartományok gazdasága az újraegyesítés után megroppant, ezért a komoly társadalmi feszültségekkel is járó folyamat megállítására jelent s anyagi áldozatokkal járó felzárkóztatási programot hirdettek (Solidaritátszuschlag – a nyugat-német tartományok GDP-jének 4 %-át, évente kb. 65 Mrd USD-t irányítanak a keleti országrészbe).

Mez gazdaság

A mez gazdasági termelés jelent sége fokozatosan visszaszorul a másik két gazdasági szektorhoz képest: a mez gazdaság aránya a megtermelt GDP-b l 2005-ben nem érte el az 1 %-ot. Németország ennek ellenére a világ második mez gazdasági export re.

A német mez gazdaság meghatározó ágazata az istállózó állattenyésztés, amelyb l az agrártermelés mintegy 60 %-a származik. Az állattenyésztés legintenzívebb, gyorsan fejlőd ága a szarvasmarha-tenyésztés. Gyakorlatilag az ország minden területén foglalkoznak szarvasmarha tartásával (13 millió db), kiemelked azonban Bajorország és Alsó-Szászország állománya. Németország mind tejtermelésben (4. hely), mind marhahúsexportban (2. hely) a világ élvonalába tartozik. A figyelemre méltó sertésállománynak (27 millió db) köszönhető en a hústermelés 60 %-a a sertésállománysb l származik, az étkezési szokások miatt azonban ez nem fedezi a hazai szükségletet.

A földm veléssel kapcsolatban ki kell térnünk arra, hogy a birtoknagyság az ország különböz területein eltér : a magasan gépesített és korszer technológiát alkalmazó, 10-50 hektáros családi farmgazdaságok kilenczede a nyugati tartományokban található, míg a keleti tartományokban – f leg Mecklenburg-El pomerániában – az átalakult szövetkezetek kezében van a szántóterületek 80 %-a, így továbbra is a nagyüzemekben összpontosul a termelés.

A m velésbe vont 11,9 millió hektárnyi szántóterület 57 %-án gabonaféléket termesztnek, melyek közül kiemelkedik a búza vetésterülete (2005-ben 3,2 millió hektár, ami a gabonafélék vetésterületének 46 %-a volt). F term területei az Alsó-Rajna és a Neckar vidéke, a Dunától délre fekv , löszön képz dött termékeny talajú tájak, valamint a Tübingiai-medence. A tartományok közül 9 millió tonnás termelésével magasan kiemelkedik Bajorország. Az északabbra és magasabban fekv területeken a búza helyét a rozs veszi át, rozstermelésben az ország Lengyelország után a második helyen áll a világon. A gabonaféléket feldolgozó malomipar a term területek nagyvárosaiba települt (pl. Hannover, München, Mannheim, Lipcse), a kiköt k (Rostock, Hamburg) malmait francia, kanadai és ausztrál búzátt rölnek.

A takarmánygabonák közül az árpa és a zab a legfontosabb, el bbi szerepe folyamatosan n a Germán-alföldön. Kiemelked jelent ség a Bajor-medencében és Lipcse környékén a sörárpatermesztés, el bbi terület komlótermesztése pedig világviszonylatban is jelent s. Mindezek Németország számára az el kel negyedik helyet biztosítják a világ sörtermelésében. A növények közül még a cukorrépát lehet kiemelni a Germán-alföld déli területein, a kitermelt cukorrépa mennyisége alapján Németország a világranglistán a második helyen áll Oroszország mögött.

A zöldségtermesztés a Rajna és az Elba mentén jelent s, a gyümölcsstermelés f területei Észak-Rajna-Vesztfália, Baden-Württemberg és Bajorország. A sz l m velés és a hozzá kapcsolódó bortermelés központjai a Rajna, Majna és Neckar folyók völgyében található. Bár az ország számottev halászati kapacitással bír, az Északi-tengeri, a partvidéki és a belvízi halászat a hazai szükségleteknek csak töredékét fedezi.

Ipar

A német gazdaság gerincét továbbra is az ipar adja, bár a bruttó értéktermelésben jelent sége az elmúlt években valamelyest csökkent (az épít iparral együtt 30 %). A gazdaságon belül az olyan gyorsan fejl d iparágak, mint az információ-, kommunikáció-, repülés- és rtechnológia ugyanis nem tudták ellensúlyozni a tradicionális iparágak (textilipar, acélipar) visszaesését. A német iparban jelent s a t kekoncentráció: az 5 legnagyobb német ipari vállalat toplistáján olyan ismert nevek szerepelnek, mint a DaimlerChrysler, Volkswagen, Siemens, E-on, vagy a BMW. Ennek ellenére az ipari vállalkozások 98 %-a ötszáz f nél kevesebbet foglalkoztató középvállalat.

A világgazdaságban Németország ma csúcspozíciót foglal el az információ- és biotechnológiában, a megújuló energiaforrások hasznosításában és a környezetvédelemmel kapcsolatos technikák alkalmazásában. Legfontosabb és legversenyképesebb iparágai azonban az autó- és gépgyártás, az elektronika-elektrotechnika és a vegyipar.

Az autógyártásban az USA és Japán mögött Németországban állítják el a legtöbb személy- és teherautót, amelynek közel 70 % külföldi piacokon landol. A nagy autógyárak mellett, mint a wolfsburgi Volkswagen, a rüsselsheimi Opel, a stuttgarti Daimler-Chrysler (Mercedes), a kölni Ford és a müncheni BMW M vek mellett nem feledkezhetünk meg teherautó- és buszgyártásáról sem, amelyben vezet szerepet játszik a világgazdaságban. Motorkerékpár-gyártása (Ingolstadt, München, Augsburg) és a repül gépek el állítása (Stuttgart, München) is említést érdemelnek.

Németország a világ legnagyobb gépexportálói közé tartozik, s a gépgyártásból származik az ipari termelés és az export közel 40 %-a. A nehézszerelés a felhasználói területek közelébe települt: a bányagépek és hadifelszerelések a Ruhr-vidéken (Dortmund, Düsseldorf, Köln), a mozdonygyártás a forgalmas vasúti csomópontokban (Essen, München, Berlin), a mez gazdaságigép-gyártás pedig az agrárterületek nagyvárosaiban (Hannover, Mannheim, Erfurt) tölt be fontos szerepet. Szerszámgyártása a világ élvonalába tartozik, a termelés központjai a Ruhr-vidék nagyvárosai. Könny gépgyártása er sen specializált, textilgépeket a Ruhr-vidék déli peremének nagyvárosaiban (Mönchengladbach), a Neckar mentén (Stuttgart) és Szászországban (Chemnitz), fa-, papír- és cellulózipari gépeket pedig a Német-középhegység erd s területein gyártanak (Heidelberg, Würzburg). Mind a nehéz, mind a könny gépgyártás a 200 f nél kevesebb alkalmazottat foglalkoztató kis- és középvállalkozásokon alapul.

Az elektrotechnika és elektronika az ország legnagyobb foglalkoztatói, egyben a legexportképesebb iparágak közé tartoznak. Az elektrotechnikai ipar a II. világháború el tt még a f városra és az ország keleti részére koncentrálódott, kés bb azonban a nyugati tartományokban is új, modern gyárakat építettek (pl. Hamburg, Bréma, Stuttgart, München).

A világ elektrotechnikai-elektronikai exportjának tizedével Németország a harmadik helyen áll.

A modern technikák alkalmazásának, az innovatív termékeknek és a magas kutatási kiadásoknak köszönhetően Németország vegyipari nagyhatalom, a világ vezető vegyipari exportora. Kiemelkedő szerepe van a gyógyszergyártásnak és a gyógyszerexportnak, de szoda-, műanyag- és kénsavgyártásban, illetve kőolaj-finomításban is a világ élvonalába tartozik. A vegyipar központjai a Középső-Rajna-Ruhr-vidék (Dortmund, Gelsenkirchen, Recklinghausen), Frankfurt am Main, Ludwigshafen, Lipcse-Halle és Alsó-Lausitz.

Nem feledkezhetünk meg a bio- és géntechnológiáról sem, amely napjainkban az ország leginnovatívabb iparága és az átlagot jóval meghaladó növekedési mutatókkal rendelkezik. Nem véletlen, hogy Németország az USA mögött a második helyet foglalja el ebben az iparágban.

Nagy hagyományokkal rendelkező iparágai közül kohászata máig rendkívül fontos szerepet játszik, hiszen az ipari értéktermelés kétharmadát még napjainkban is az import alapanyagot feldolgozó vaskohászat és a korszerű technológiát alkalmazó minisériás acéltermelés adja. A termelés erősen koncentrált: az iparág fellegetvőit a Ruhr-vidéken (ThyssenKrupp csoport – Düsseldorf, Duisburg, Essen) és a Saar-vidéken (Saarbrücken), a Nyugati-Harz területén az egykori vasércbányák közelében (Salzgitter), illetve a tengerparti kikötőkben találjuk (Lübeck, Bréma). Cink- és ólomkohászata Oroszország után a második helyen áll Európában. A textilipar mára visszaszorulóban van, nagyobb jelentőséggel már csak a Középső-Rajna-vidék (Mönchengladbach, Aachen) és Szászország (Chemnitz, Lipcse) városai bírnak.

A területi és regionális viszonyokról szólva elmondhatjuk, hogy a német ipar tradicionális központja a *Ruhr-vidék*, ahol a feketeszén-bányászat több évszázados múltja tekint vissza. Jelenleg erről az iparvidékről származik a feketeszén-termelés közel negyötöde (Ruhrkohle), az ország vas- és acélgyártásának és vegyipari termelésének mintegy fele. Az olyan hagyományos iparágak, mint az üvegyártás és a textilipar szerepét mára új, kutatáson és műszaki fejlesztéseken alapuló korszerű iparágak vették át. A Ruhr-vidéken napjainkban a feketeszénre alapuló elektro-acélgyártás, színesfémkohászat, valamint a vegyipar a legfontosabb húzóágazatok. Németország legdinamikusabban fejlődő, korszerű iparágakkal rendelkező területei viszont ma már a déli tartományokban találhatóak: az ipari termelés napjainkban Észak-Rajna-Vesztfália, Baden-Württemberg és Bajorország tartományokra koncentrálódik. Itt kiemelkedő szerepe van az autógyártásnak, az elektro- és híradástechnikának, az elektronikának és a hadiiparnak.

Gazdaság súlyához viszonyítva Németország ásványi anyagokban és energiahordozókban viszonylag szegény. Energiagazdaságában a feketeszén hosszú időn keresztül egyeduralgó volt, bányászata azonban az elmúlt évtizedekben visszaesett, és napjainkban szükségleteinek 40 %-át már importból szerzi be. A magas fokon automatizált kitermelésnek köszönhetően egyelőre még a 10. helyen áll a világranglistán. Barnaszéntermelésben a világtermelés egyötödével az élen jár, bár a kitermelés struktúrája erősen változott. Az alacsony fűtőértékű barnaszén nagyobb részét ma az Eiffel-hegység bányái adják, míg Alsó-Lausitz, Halle és Lipcse külszíni termelése az újraegyesítés után környezetvédelmi okokból nagyon visszaesett. Kőolajszükségletének kétharmada Európából (Oroszország, Norvégia) érkezik csővezetékben, illetve részben hajón az északi kikötővárosokba. Áramtermelésének fele széntüzelésből származik, emellett az atomerőművekben megtermelt villamos energia arányát lehet kiemelni (30 %). Az ásványi anyagok közül az ország keleti részén, elsősorban a Harz hegységben előforduló kősó- és kálicsókótelepek érdemelnek említést.

Szolgáltatások

Az elmúlt években a legtöbb európai országhoz hasonlóan Németországban is elmozdulás következett be a gazdasági szektorok jelentőségében: a szolgáltatások egyre nagyobb szerepet játszanak a gazdaságban. A szektoron belül a bruttó hazai termék 29 %-ával meghatározó a pénzügyi, biztosítási és vállalati szolgáltatások értéktelése, további 22 %-kal részesednek a köz- és magánszolgáltatások, illetve 18 % a kereskedelem, vendéglátás és közlekedés együttes aránya.

A szolgáltatások között kiemelkedő szerepe van a turizmusnak. Németország az európai turizmus els számú küld országa: a kiutazások száma 2004-ben megközelítette a 75 milliót. Emellett a dél-európai országok mögött a negyedik legfontosabb célország is: a turistaérkezések száma 2004-ben meghaladta a 116 milliót, a vendégéjszakák száma pedig 339 millió volt. A 20 millió külföldi – els sorban Hollandiából, az USA-ból és Nagy-Britanniából érkez – turista összesen 45 millió éjszakát töltött Németországban. Turisztikai szempontból magasan kiemelkedik Bajorország, hiszen ezt a tartományt keresik fel a legtöbben, illetve itt töltik el a legtöbb vendégéjszakát a turisták. Az elmúlt években azonban egyre nagyobb szerep jut az északi partvidéknek és a partközeli szigeteknek.

Németországban a közlekedés – els sorban a közúti közlekedés – szerepe nagyon fontos, hiszen az ország lakossága rendkívül mobilis. Németországban épült a világ els autópályája, s napjainkban az autópályák hossza megközelíti a 12.000 km-t. A fennmaradó 220.000 km úthálózat egyben a legs r bb a kontinensen. A vasúti közlekedés jelent sége az 1993-as vasútreform keretében végrehajtott privatizáció óta újra emelked ben van. A légi közlekedésben az évente több, mint 50 millió utast fogadó frankfurti Rajna-Majna repül tér kontinentális Európa legnagyobb utasforgalmat lebonyolító légikiköt je. Nemcsak a közúti, légi és vasútforgalom meghatározó, hanem számottevő a belvízi személy- és teherforgalom is. Kiemelkedő jelent sége van ebben a hajózható nagyfolyóknak (pl. a Rajna, Európa legforgalmasabb belvízi hajóútja, a Majna, a Weser, az Elba) és a kiépített csatornahálózatnak (a 180 km hosszú Rajna-Majna-Duna csatorna, a Mittelland, Majna-Duna, Dortmund-Ems csatornák stb.). Tengeri kikötők mellett (Hamburg, Bréma, Wilhelmshaven) a belvízi hajókikötők (pl. Mannheim) is jelentős forgalmat bonyolítanak le. Az elrejelzések szerint az országban a forgalom az évezred els másfél évtizedében jelentősen nő fog, ezért 2015-ig mintegy 150 milliárd eurónyi beruházást terveznek a közlekedésben. Ez azért is fontos, mivel földrajzi helyzetéből fakadóan Németország jelentős tranzitország.

A kereskedelem – gondolva az export jelentőségére – meghatározó szerepet játszik az ország életében. Németország legfontosabb kereskedelmi partnere Franciaország: 2005-ben a két ország közötti áruforgalom 135 milliárd euró volt, amelyből a német export értéke megközelítette a 80 milliárd eurót. Az ország külkereskedelmében a második helyen az USA áll, a 111 milliárd eurós forgalomból a német kivitel aránya 63 % volt. További fontos partnerei Hollandia, Nagy-Britannia és Olaszország. A tartományok közül Bajorország külkereskedelmi mérlege a legjobb (+29 milliárd euró), legnagyobb értékben azonban Észak-Rajna-Vesztfália exportál termékeket (143 milliárd euró).

Az egyéb szolgáltatások közül megemlítenél a telekommunikációt, mivel Németország Európa legnagyobb és egyben a leggyorsabban növekedő mobil- és internet-kommunikációs piaca.

Régiók, városok

Németország területét négy nagykörzetre oszthatjuk: Északnyugat-Németország, Közép-Rajna-vidék, Dél-Németország és az újonnan csatlakozott Keleti tartományok. *Északnyugat-Németországban* 2 tartomány – Alsó-Szászország, Schleswig-Holstein –, valamint két

tartományi jogú város, Bréma és Hamburg található. Alsó-Szászország az ország második legnagyobb tartománya. Területének közel kétharmada mez gazdasági m velés alatt áll (búza-, cukorrépa-, burgonya- és zöldségtermesztés), s fontos szerepet játszik a szarvasmarha-tenyésztés is. Gazdasági életében ennek ellenére az ipar a meghatározó, a tradicionális hajógyártás, valamint az acél- és vegyipar mellé olyan új húzóágazatok zárkóztak fel, mint az elektronika és a számítástechnikai ipar. Északon, a partvidéken és a Keletifríz-szigeteken a magasan fejlett turisztikai szolgáltatások a meghatározók. Gazdasági szerepét tekintve kiemelhet a városok közül a német autógyártás egyik fellegvára Wolfsburg (az 1938-ban alapított Volkswagen Rt. központja), további jelent sebb városai a félmillió lakosú Hannover és Braunschweig.

A ritkán lakott Schleswig-Holstein tartományban a mez gazdság és halászat korábbi vezet szerepét napjainkra tengeri és orvostechnológiai kutatások vették át, s nagy eredményeket ért el az energia- és környezettechnikai iparban (szélergia hasznosítása). A tartományi székhely, Kiel az ország legnagyobb utasforgalmat lebonyolító kiköt városa, a Hanza-város Lübeck óvárosa pedig ugyancsak a világörökséget gazdagítja. Bréma és Hamburg is jelent s kiköt városok, utóbbi Németország második legnépesebb városa, egyben legnagyobb teherforgalmú kiköt je hajógyártással, szerszámgép-, elektronikai és elektrotechnikai iparral. Nem feledkezhetünk meg a két tartományi jogú város kulturális és építészeti értékeir l sem.

A Közép-Rajna-vidékhez Észak-Rajna-Vesztfália, Hessen, Rajna-vidék-Pfalz és a Saar-vidék sorolhatók. A nagykörzet a német sz l termesztés és bortermelés központja, a mez gazdaság szerepe mégis csökken az iparral és szolgáltatásokkal szemben. A régió Németország ásványkincsekben leggazdagabb területe (fekete- és barnaszén, kálisó), egyúttal legrégebbi és legsokoldalúbb iparú gazdasági egysége. Észak-Rajna-Vesztfália a szén és acél fellegvára, hiszen itt található a Ruhr-vidék, Európa legnagyobb ipari tömörülése (közel 4,8 millió lakos). Napjainkban a tartomány környezettechnikai iparával, pénzügyi és médiaipari szerepével t nik ki. Jelent sebb városai a közel egymillió lakosú Köln, a német nehézipar fellegvái Düsseldorf, Dortmund, Duisburg, Bochum és Essen, valamint Leverkusen, a Bayer vegyipari óriásvállalat székhelye.

Hessen Németország és egyben Európa legdinamikusabb gazdasági régiója, húzóágazatai a vegyipar, autó- és gépgyártás, az elektronikai ipar és a szolgáltatások. Frankfurt am Main az ország egyik legfontosabb iparvárosa (itt található a Hoechst, a vegyipari óriásvállalat központja), jelent s pénzügyi, kulturális és tudományos centrum, közlekedési csomópont. A városok közül kiemelhet még a Frankfurt t szomszédságában fekv Rüsselsheim, az Opel központja, a kulturális és gazdasági centrum Kassel, valamint a gyógyüdül ir l is ismert tartományi székhely, Wiesbaden.

A Rajna-vidék-Pfalz a német bor hazája, az ország bortermelésének kétharmada innen származik. Emellett jelent s vegyipara (Ludwigshafen, a BASF központja) és könny ipara (fa- papír-, kerámia-, üveg- és b r ipar). Városai közül kiemelkedik a tartományi székhely Mainz, mint fontos kulturális, tudományos és kereskedelmi centrum. A legkisebb terület Saar-vidék tartomány üveg- és kerámiaiparával jeleskedik, emellett gépgyártási, fémfeldolgozási és vegyipari kapacitása is említésre méltó.

A dél-németországi nagykörzethez Baden-Württemberg és Bajorország tartományok tartoznak. Baden-Württemberg amellett, hogy számos természeti látnivalóval büszkélkedhet (Schwarzwald, Odenwald, a Duna, Rajna és Neckar vízenergiát is szolgáltató folyóvölgyei), szarvasmarha-tenyésztésével, sz l -, gyümölcs- és zöldségtermesztésével jelent s szerepet vállal az ország élelmiszerellátásában is. Ugyanakkor a tartomány Németország leglátványosabban fejl d területe, s els számú exportálója. Bár összefügg iparterületek nincsenek, olyan óriásvállalatok találhatóak itt, mint a DaimlerChrysler, a Bosch, a Porsche, vagy az IBM. Világszínvonalú és élen jár a tartomány információ-, energia-, környezet- és biotechnológiai kutatásokban és fejlesztésekben. Stuttgart és környéke az ország iparilag

leger sebb régióinak egyike, az egyetemi város Heidelberg mellett olyan kulturális és tudományos központok emelkedtek ki, mint Mannheim, Ulm és Karlsruhe. Bajorország, mint a Siemens, a BMW, az Audi és a MAN hazája, a sörgyártás fellegvára, az elmúlt évtizedekben a modern ipar és szolgáltatások tartományává vált. Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg kultúrtörténeti örökségéről, nemzeti parkjairól, tavairól, és az Alpokról, amelyek az ország első számú turisztikai célpontjává teszik. Vezető ipari, kereskedelmi, kulturális és médiacentruma München, emellett olyan történelmi városokat találunk itt, mint Nürnberg, Regensburg és Würzburg.

Az újonnan csatlakozott tartományok – Brandenburg, Mecklenburg-El pomeránia, Szászország, Szász-Anhalt és Thüringia – mellett ehhez a nagykörzethez sorolhatjuk az ország fő városát, a tartományú jogokkal rendelkező Berlint is. A ritkán lakott Brandenburg a tradicionális mezőgazdasági tartományból (rozsa- és olajnövények termesztése) mára a jármű és gépgyártás, az elektronikai-, optikai-, energetikai, élelmiszer- és vegyipar jeles képviselőjévé nőtt ki magát. Legjelentősebb városa, s egyben székhelye Potsdam, amely a világörökség részét képező kastélyaival és kertjeivel vonzza a turistákat. Mecklenburg-El pomerániát az „ezer tó tartományaként” is emlegetik, tájkarakterét a kiterjedt mezőgazdasági területek, szántók, legelők és erdők határozzák meg. A gabonát, olajnövényeket és burgonyát túlnyomórészt 500 hektárnál nagyobb gazdaságokban termelik. Az iparban a hajó- és gépgyártás, az élelmiszer-, fa- és építőipar játsszák a fő szerepet. Kiemelkedő jelentőség a tengerpart és a szigetek (pl. Rügen) turizmusa, amelyben az érintetlen természetben kialakított nemzeti parkok és bioszféra rezervátumok is szerephez jutnak. Legismertebb települései a kikötő város Rostock és a tartományi székhely Schwerin. Szászországban régi hagyományai vannak az iparnak, hiszen a Drezda-Lipcse-Chemnitz háromszög a II. világháború előtt Németország vezető ipari régiója volt. A bányászat és a nehézipar szerepét a rendszerváltozás után a magas szintű technológiát alkalmazó nano- és mikroelektronika vette át. Tartományi székhelye Drezda, amely kulturális és építészeti emlékei mellett (Zwinger, Semperoper) jelentős ipari és kereskedelmi centrum, a félvezetőgyártás és szoftverfejlesztés nemzetközi hírű központja. A vásárváros Lipcse napjainkban bank-, nyomda- és médiaszolgáltatásaival tündöklik, emellett nem feledkezhetünk meg a textil- és textilgép-gyártásáról ismert Chemnitzről és a világhírű porcelán városáról, Meissenről sem. Szász-Anhaltban található az ország legtermékenyebb szántóföldjei, nem véletlen, hogy a gabona-, cukorrépa, burgonya- és zöldségtermesztésen alapuló élelmiszeripar máig kiemelkedő iparága a tartománynak. Az újraegyesítés után Szász-Anhalt tartományba érkezett a legtöbb külföldi beruházás, így a helyi kősó- és kálisó bányászatára alapuló vegyipar és autóalkatrész-gyártás mellé fokozatosan felzárkóztak a bio- és géntechnológia, az információ- és kommunikációtechnikai szolgáltatások. Jelentősebb városai Halle és Magdeburg. Thüringia mezőgazdasága – köszönhetően a talajminőségnek – Szász-Anhaltéhoz rendkívül hasonló. A tartomány iparában napjainkban is nagyrészt a történelmi hagyományokkal rendelkező, de a rendszerváltozás után jelentősen megújult iparágak játsszák a vezető szerepet: az üveg- optikai és műszeripar (Jenoptik – Jena), az autógyártás (Opel – Eisenach), valamint a gép- és szerszámgyártás (Gera és Erfurt). A kultúrát és történelmet számtalan vár, kastély és építészeti emlék őrzi, a települések közül pedig kiemelhetjük Weimart, mint a német művészet történetének egyik legismertebb városát. A 890 km² területű, közel 3,5 millió lakosú Berlin az ország kiemelkedő gazdasági központja, első számú tudományos és felsőoktatási centruma, a német szellemi élet fellegvára. A közlekedésben 3 nemzetközi repülőtér országos jelentőségű, emellett forgalmas vasúti és közúti csomópont. Iparában a legfontosabb szerepet az elektronika, elektrotechnika, gépgyártás és műszeripar, valamint a gyógyszer-, textil- és élelmiszeripar játsszák.